

Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis

De voorjaarsvergadering van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis wordt op zaterdag 14 maart 2020 gehouden te Leeuwarden. Het inhoudelijke gedeelte van deze bijeenkomst is gewijd aan

'Rode' dominees

Het christen-socialisme is aan het begin van de twintigste eeuw een internationale beweging, waarvan de aanhangers op grond van hun geloof voor het socialisme kiezen. Die aanhangers zijn vooral predikanten, 'rode' dominees, die, wat Nederland betreft, zich met name in Friesland verzamelen rondom het weekblad *De Blijde Wereld* (1902-1932).

Prof.dr. Herman Noordegraaf zal het thema inleiden en dr. Derk Jansen zal een casus presenteren (zie hieronder voor de samenvatting van hun lezingen).

Na de lunch, die in de Kosterij van de Grote Kerk geserveerd zal worden, kunt u deelnemen aan een rondleiding in de Waalse Kerk en in de Grote Kerk.

Programma

- 10.30 uur Ontvangst met koffie en thee
- 10.45 uur Jaarvergadering VNK
- 11.15 uur Uitreiking VNK-Scriptieprijs
- 11.30 uur Lezing prof. dr. Herman Noordegraaf, 'Rode dominees in Nederland – Tussen twee vuren'
- 12.00 uur Lezing dr. Derk Jansen, 'Een echtpaar in de pastorie: rood, maar met mate. Ds. Sijbe Kornelis Bakker (1875-1918) en Anna Henderika Hillegonda Bakker-Germs (1877-1956)'
- 12.30 uur Vragen en discussie
- 13.00 uur Lunch in de foyer (Kosterij) van de Grote Kerk (100 m. afstand)
- 13.30 uur Rondleiding in de Waalse Kerk en de Grote Kerk

Fragment van grafsteen van Ds. Sijbe Kornelis Bakker (1875-1918) op de Algemene begraafplaats, Meppelerstraatweg Zwolle

Prof.dr. Herman Noordegraaf, 'Rode dominees in Nederland – Tussen twee vuren'

Aan het eind van de negentiende eeuw kozen enige predikanten de zijde van de sociaaldemocratie. Dat was een uitzonderlijk verschijnsel omdat enerzijds de kerken het socialisme nadrukkelijk afwezen, anderzijds vanuit het socialisme kerken bestreden werden.

In deze lezing komen de volgende aspecten aan de orde:

- de motivatie om voor het socialisme te kiezen.
- de positionering van de rode dominees in de kerken. De rode dominees waren lang vooral vrijzinnig protestant; een kleinere groep van orthodox protestanten daargelaten. Bij de Doorbraak (oprichting PvdA in 1946) verschuift dit patroon.
- de positionering van de rode dominees binnen de socialistische beweging. De meeste rode dominees sloten zich aan bij de SDAP en later de PvdA. Een aantal sloot zich echter aan bij de partijen ter linkerzijde van de SDAP/PvdA, zoals de Bond van Christen-Socialisten, de CPN en de PSP.
- de ontwikkelingen binnen het religieus-socialisme en de inbreng van de rode dominees daarin.

De eerste organisatie van christen-socialisten was de groep van Friese predikanten die zich vanaf 1902 met het weekblad *De Blijde Wereld* manifesteerden. In de jaren twintig ontstaat er steeds meer samenwerking met de Arbeiders Gemeenschap der Woodbrookers met als voorman ds. W. Banning. Het is vooral deze persoon die grote invloed heeft gehad op de discussies over de vernieuwing van de SDAP, die in 1946 leidden tot de oprichting van de PvdA. Verder zijn te noemen de Bond van Christen-Socialisten en later de PSP alsook organisaties als het Religieus-Socialistisch Verbond en Christenen voor het Socialisme.

Met de veranderde positie van de predikant en de toegenomen acceptatie van de combinatie christendom en socialisme (in de jaren zestig ook binnen de Gereformeerde Kerken) is het verschijnsel 'rode dominee' nauwelijks meer iets dat als zodanig benoemd wordt. De aanduiding is daarmee vooral een historische geworden.

Herman Noordegraaf is emeritus hoogleraar Diaconaat aan de Protestantse Theologische Universiteit te Groningen. Hij heeft tal van publicaties over 'rode' dominees op zijn naam staan.

Dr. Derk Jansen, 'Een echtpaar in de pastorie: rood, maar met mate.'

Ds. Sijbe Kornelis Bakker (1875-1918) en Anna Henderika Hillegonda Bakker-Germs (1877-1956)'

Sijbe was een rode dominee, initiator en inspirator van het weekblad *De Blijde Wereld*. Anna was zijn kleurrijke echtgenote.

Sijbe en Anna werden beiden gegrepen door het christen-socialistische ideaal van de gelijkwaardigheid van alle mensen. Dat werd in 1902 verwoord in het weekblad van de christen-socialisten *De Blijde Wereld* (1902-1932). De ondertitel daarvan luidt immers: 'De aarde is des Heeren mitsgaders hare volheid' (Psalm 24: vs. 1). Het weekblad werd uitgegeven door de Coöperatieve Handelsdrukkerij in de Pijlsteeg in Leeuwarden – vlakbij de Waalse Kerk.

Ds. Bakker, verbaal begaafd en een kunstenaar met de pen, had een mooie loopbaan: predikant in Peperga (1899), Wijnaldum (1901), Bolsward (1905) en Zwolle (1908). Zijn vroege dood in 1918 belette het maken van een nog grotere sprong. Aanvankelijk was hij bij uitstek de woord- en penvoerder van de christen-socialistische dominees die zich concentreerden in *De Blijde Wereld*. Deze 'evolutionaire' socialisten sloten zich circa 1905 aan bij de SDAP. Bakkers benoeming in Zwolle moet een soort van thuiskomen zijn geweest, daar werd immers in 1894 de SDAP opgericht.

Anna Germs, domineesdochter uit het Friese Twijzel, leerde Sijbe waarschijnlijk kennen door zijn medestudent te Leiden Adriaan Hendrik van der Hoeve. Die trouwde later met een zuster van Sijbe; in 1904

werd hij redacteur van *De Blijde Wereld*. Anna was een begaafd meisje, zij schreef al vroeg in het weekblad, stimuleerde haar echtgenoot en nam in het pastoraat volop deel aan het gemeentelven. Sijbe maakte carrière, Anna ook, vooral na het overlijden van haar echtgenoot. Zij trouwde in 1922 met Dirk Willem van Wulfften Palthe uit Twente (1849-1941), een rijke fabrikant. Zo werd zij lid van het patriciaat, een plaats waar zij zich wonderwel thuis voelde.

In de lezing wordt een schets gegeven van beider levens tegen de achtergrond van het christen-socialisme, met name in Friesland.

Dr. Derk Jansen promoveerde na een carrière in het onderwijs op een proefschrift over het spiritisme in de negentiende eeuw (1994). Samen met zijn echtgenote, Majella Voorhans, legt hij momenteel de laatste hand aan een nieuw boek, getiteld 'Gedeelde idealen. Vrouwen en mannen in de pastorie'.

Kosten (inclusief lunch): leden: 7,50 euro, niet-leden 12,50 euro, ter plekke te voldoen.

Meer informatie is te vinden op vnkonline.nl. [Aanmelden voor 1 maart](#) bij de penningmeester van de VNK, dr. Wim Visser op kerkgeschiedenis@gmail.com.